

TÜRKİYE-LİBYA DENİZ SINIRI ANTLAŞMASI'NIN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TARAFINDAN TESCİLİNİN ÖNEMİ

YÜCEL ACER

SETA | PERSPEKTİF

EKİM 2020 · SAYI 298

- Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşmasının önemi nedir?
- Antlaşmaya Yunanistan, Mısır ve Suriye'nin itirazları nelerdir?
- Birleşmiş Milletlerin Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması'nı Tescil Etmesi ne anlama geliyor?

TÜRKİYE-LİBYA DENİZ SINIRI ANTLAŞMASI NEDİR?

Aynı deniz alanına kıyısı olan devletler arasında, kıta sahanlığı ya da münhasır ekonomik bölge (MEB) sınırlarının oluşturulması, uluslararası hukukun hem ilgili yapılageliş hukuku kuralına hem de 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 74. ve 83. maddelerine göre “anlaşma ile” yapılacaktır.

Bu hüküm temelinde Türkiye, Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile 27 Kasım 2019 tarihinde iki ülkenin Uluslararası Hukuk'tan doğan haklarının muhafazası için “Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” (bundan sonra Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması olarak ifade edilecektir) imzalamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti Başkanlık Konseyi Başkanı Fayez Serrac arasındaki görüşmeler sonucunda her iki ülkenin dışişleri bakanlarınca imzalanan bu Mutabakat, iki ülkenin Akdeniz'de karşılıklı kıyıları arasında deniz yetki alanları sınırını belirlemiştir.

Türkiye'nin son yıllarda Doğu Akdeniz'deki uluslararası hukuktan kaynaklı haklarının korunması konusunda hem hukuken hem de fiilen yaptığı yoğun çalışmaların önemli bir sonucu olarak görülebilecek olan “Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası”na dair onaylamayı uygun bulma yasası, 5 Aralık 2019 tarihinde TBMM'de kabul edilmiş, 6 Aralık 2019 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmış ve 7 Aralık 2019 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak Türkiye açısından yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu Antlaşma'nın ifadesi ile “Akdeniz'de kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırları”, Antlaşmaya eklenmiş bir haritada koordinatları ile gösterilmektedir. Antlaşmaya ek haritada gösterilen A noktasından B noktasına kadar yaklaşık 30 km uzunluğunda bir sınır belirlenmiştir. Ayrıca, Antlaşma'nın “ortay hat” olarak belirlediği ifade edilen sınırın konumunun belirlenmesinde, iki ülkenin esas alınan karşılıklı kıyı hatlarının koordinatları da Antlaşma ekinde belirtilmiştir.

Türkiye'nin son yıllarda Doğu Akdeniz'deki Uluslararası Hukuk'tan kaynaklı haklarının korunmasına

YÜCEL ACER

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Uluslararası İlişkiler lisans derecesi, Sheffield Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk master derecesi, Bristol Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk doktora derecesi almıştır. Halen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı'nda Milletlerarası Hukuk profesörüdür. Uzmanlık alanları uluslararası deniz hukuku, uluslararası silahlı çatışmalar hukuku ve uluslararası insan hakları hukukudur. Birçok bilimsel makalenin yanında İngiltere'de basılmış *The Aegean Maritime Disputes and International Law* (Ege Deniz Sorunları ve Uluslararası Hukuk), *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu, Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi ve Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı* isimli kitapların da yazarıdır. ABD'de Hawaii Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktora sonrası çalışmalar yapmış, Kara Harp Okulu, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Atılım Üniversitesi'nde de dersler vermiştir.

dönük hem hukuken hem de fiilen gerçekleştirdiği faaliyetler bilinmekte. Bu bağlamda, Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması, Türkiye açısından bazı önemli hukuki ve siyasi yansımalar içermektedir.

Bunlardan ilki, bu Antlaşma ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e dair hukuki argümanlarının, bölgedeki diğer devletlerce kabul görmediği anlayışı önemli oranda yıkılmaktadır. Artık Türkiye, diğer devletlerin yaptığı antlaşmalara yalnızca itiraz eden ya da diğer ülkelerin haklarını "gasp etmeye çalışan" bir ülke konumundan, ifade ettiği hukuki yaklaşımları kabul görerek, Doğu Akdeniz'de deniz sınır antlaşması yapan bir ülke konumuna gelmiştir. Bu durum Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının sınırlandırılması ile ilgili hukuki yaklaşımının güçlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Türkiye'nin, uluslararası hukukun ilgili kuralları temelinde sınırlandırmanın hakça bir çözüm yaratması gerektiği ve bu bağlamda kıyı uzunlukları arasındaki farkın büyüklüğünün en önemli faktör olduğu görüşü, bu Antlaşma ile daha da somut bir içerik kazanmıştır. Antlaşma'nın giriş kısmında "bütün ilgili faktörler göz önünde bulundurularak, adil ve hakça sınırlandırılmasının yapılmasını kararlaştırmış olarak..." ifadesine yer verilmiştir. Bu ifadeler, deniz alanlarının sınırlandırılmasında, Türkiye'nin önceden beri ifade ettiği ve uluslararası hukukun ilgili kuralları ile de örtüşen hukuki yaklaşımının, bu Antlaşma ile de kabul gördüğünü göstermektedir.¹ Öte yandan, Yunanistan'ın Ege Denizi'nin güney ve güney doğu kesiminde bulunan adalarına ve Meis Adası'na, sınırlandırmada hakkaniyet gereği deniz yetki alanı verilmemesi gerektiğine dair Türkiye'nin yaklaşımı bu Antlaşma ile Libya tarafından da kabul görmüş durumdadır.

1. Yunanistan ve Mısır'ın Türkiye-Libya anlaşmasının hukuksuz olduğu yönündeki açıklamalarına ilişkin soruya yazılı yanıt veren Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy, "Bu, başta uluslararası hukuk içtihatlarını oluşturan mahkeme kararları olmak üzere, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin ilgili maddeleri dahil, uluslararası hukuka uygun olarak imzalanmış bir anlaşmadır" dedi. Aksoy, gerçekte tüm tarafların, "Türkiye'nin kıyı projeksiyonunun adalarla kesilmeyeceğinin, iki anakara arasındaki ortay hattın ters tarafında kalan adaların karasuları dışında deniz yetki alanı yaratamayacağının ve deniz yetki alanları hesaplaması yapılırken kıyıların uzunluklarının ve yönlerinin hesaba katıldığının" farkında olduğunu ifade etti. <https://www.cnnturk.com/dunya/turkiyenin-hamlesi-yunanistanisaskina-cevirdi-sah-ve-mat> (02.12.2019)

Üçüncü olarak, Antlaşma'nın gelecekte yapılabilir sınırlandırma süreçleri için de dikkate alınması gereken bir hukuki durum yarattığı ifade edilebilir. Sınırlandırma sorunlarının uluslararası yargı vasıtası ile çözülmesi durumunda, ilgili yargı kuruluşunun bu durumu "dikkate alınması gereken bir durum" olarak görmesi kuvvetle muhtemeldir.²

Antlaşma'nın bir başka önemli yansıması ise, Türkiye'nin söz konusu bölgede doğal kaynak arama ve işletme faaliyetlerinin meşru bir zemin kazanmasını sağlamış olmasıdır. Söz konusu Antlaşma ile belirlenmiş sınır, iki devlet arasından imzalanmış bir Antlaşma olması hasebi ile bu tür faaliyetler için hukuki zemin teşkil edebilecektir. Nitekim Türkiye ve Libya'nın ortak doğal kaynak arama faaliyetleri yapma yönünde daha sonra aralarında bazı görüşmeler yapıp kararlar aldıkları da bilinmektedir.

TÜRKİYE-LİBYA DENİZ SINIRI ANTLAŞMASI'NA İTİRAZLAR NELER?

Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması'nın yapılmasının hemen akabinde, Yunanistan, Mısır ve Suriye, BM'ye birer nota göndererek Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması'nı tanımadıklarını ve bu antlaşmayı hukuken yok saydıklarını bildirdiler. Ayrıca Yunanistan ve Mısır resmi makamları, basında yer alan birçok açıklamada söz konusu Antlaşmayı tanımadıklarını sıkça dile getirdiler.

Yunanistan, Türkiye-Libya sınırlandırma antlaşmasına "kendi adalarının kıta sahanlığı alanlarını ihlal ettiği" ve ayrıca 2015 BM Güvenlik Konseyi tarafından 2259 (2015) sayılı karar vasıtası ile onaylanan Libya Siyasi Antlaşması'nın 8. maddesi, paragraf 2 (f) uyarınca, Libya Temsilciler Meclisi tarafından onaylanmadığı için bu anlaşmanın geçersiz ve yok hükmünde olduğunu ifade etmiştir.³ Daha

2. Sınırlandırmaya ilişkin bazı uluslararası yargı kararlarında, bölgede mevcut antlaşmaların dikkate alınabileceği belirtilmiştir.

3. Bkz. Letter dated 14 February 2020 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General. Annex to this letter is the Letter dated 9 December 2019 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General. A/74/706. 19 February 2020. Website of the Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea.

da çarpıcı olan, Yunanistan'ın, söz konusu antlaşmanın hukuken yok hükmünde olduğu ve Libya Parlamentosu tarafından onaylanmadığı gerekçeleri ile Antlaşma'nın, BM Antlaşması'nın 102. maddesi çerçevesinde tescil edilmemesi ve BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuk Dairesi tarafından web sayfasında yayınlanmamasını talep etmiştir.⁴

Öte yandan Mısır da benzeri itirazları dile getirerek, özetle, Türkiye-Libya arasında 27 Kasım 2020 tarihinde akdedilmiş antlaşmaların, Güvenlik Konseyi'nin Libya ile ilgili kararlarını ve özellikle Güvenlik Konseyi'nin 1970 (2011) kararının 9. paragrafını açıkça ihlal ettikleri” gerekçeleri ile geçersiz olduklarını iddia etmiştir. Mısır ayrıca, söz konusu antlaşmaların “Libya Siyasi Antlaşması” hükümleri bağlamında “usulsüz” yapıldı iddiasını da dile getirmiştir.⁵ Ayrıca Mısır, Yunanistan'a benzer bir şekilde, Türkiye ve Libya tarafından talep edilmesi durumunda, BM Genel Sekreterliği'nden, BM Şartı'nın 102. maddesi uyarınca Türkiye-Libya antlaşmalarının tescil edilmesi gerektiğini ve Okyanus İşleri Dairesi ve Deniz Hukuku tarafından herhangi bir biçimde yayınlanmamasını talep etmiştir.⁶

Bölge ile doğrudan bir yakınlığı olmamasına rağmen Suriye, Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması'nı “tanımadığını”, “hukuki, siyasi veya pratik sonuçlarını geçersiz” kabul ettiğini bildirmiştir. Gerekçe olarak ise, “uluslararası hukuka göre savaş ve iç savaş zamanında, o devletin olağanüstü şartlarını istismar ederek yapılan antlaşmaların geçersiz olduğu” ve ayrıca “Libya Siyasi Antlaşması'nın 8. maddesine göre bu uluslararası mutabakatın geçerli olabilmesi için Libya Parlamentosu tarafından da onaylanması gerekirken, Parlamento'nun 2 Şubat 2020 tarihinde BM'ye mektup göndererek söz konusu antlaşmayı reddettiğini bildirdiği”

gerekçelerini ifade etmiştir. Sonuç olarak Suriye, BM Antlaşması'nın 102. maddesi gereğince BM tarafından Antlaşma'nın “tescil edilmemesi” gerektiği ve BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Dairesi sayfasında yayınlanmaması gerektiğini talep etmiştir.⁷

BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN TÜRKİYE-LİBYA DENİZ SINIRI ANTLAŞMASI'NI TESCİL ETMESİ VE YAYINLAMASININ ÖNEMİ

Görüldüğü gibi Yunanistan, Mısır ve Suriye, Türkiye-Libya Sınır Antlaşması'nın hukuken ve sonuçları ile geçersiz olduğunu, bu Antlaşma'yı tanımadıklarını beyan etmişler, ayrıca belirttikleri geçersizlik ve tanıma nedenlerini öne sürerek Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması'nın BM tarafından tescil edilmemesi ve BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Dairesi tarafından yayınlanmaması gerektiğini iddia ve talep etmişlerdir. Ancak, Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun 1 Ekim 2020 tarihinde yaptığı açıklamadan anlaşılmaktadır ki, söz konusu Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması BM tarafından tescil edilmiştir. Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu, ayrıca BM Genel Sekreteri'nin imzasını taşıyan 30 Eylül 2020 tarihli onay belgesini de kamuoyu ile paylaşmıştır.

BM Antlaşması'nın 102. maddesinin 1. paragrafı, BM üyesi olan her devlete, taraf oldukları her antlaşmanın ya da sözleşmenin, mümkün olduğunca en kısa süre içerisinde BM Genel Sekreterliği'ne tescil ettirilmesi yükümlülüğü getirmektedir. 102. maddenin 2. paragrafı ise, bu şekilde kaydettirilmesi gerekip de kaydettirilmeyen antlaşma ya da sözleşmelere taraf olan ülkelerin, bu antlaşma ya da sözleşmeleri BM'nin hiçbir organı nezdinde öne süremeyeceklerini belirtmektedir. Bu hükümden çıkarılması gereken bazı temel prensipler mevcut.

Öncelikle, devletler arasında yapılan ikili ya da çok taraflı her bir antlaşma ya da sözleşme, BM Genel Sekreterliği'ne kaydettirilmelidir. Dolayısıyla, BM Genel Sekreterliği, devletlerin taraf olduğu ve kendisine bildi-

4. Letter dated 9 December 2019 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General.

5. Bkz. Note Verbale dated 23 December 2019 from the Permanent Mission of Egypt to the United Nations addressed to the Secretary-General. A/74/628. Website of the Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea.

6. Bkz., Note Verbale dated 23 December 2019 from the Permanent Mission of Egypt to the United Nations addressed to the Secretary-General. A/74/628. Website of the Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea.

7. Bkz. Letter dated 29 April 2020 from the Permanent Representative of the Syrian Arab Republic to the United Nations addressed to the Secretary-General. A/74/831.

rilen ve bir uluslararası antlaşma niteliği taşıyan belgeler, uluslararası antlaşmalar listesine kaydedecektir.

Ayrıca kaydedilmeyen antlaşma niteliğindeki belgeler, BM organları önünde bir antlaşmaymış gibi ileri sürülemeyecektir. Bir uluslararası yargı kuruluşu olan Uluslararası Adalet Divanı'nın ve Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin de BM organları olduğu hatırlandığında, kaydettirilmemiş antlaşmalar, bu yargı organları önünde de ileri sürülemeyecek yani bu yargı organları tarafından dikkate alınmayacaktır.

Peki, BM Genel Sekreterliği, kendisine bildirilen bütün ikili mutabakatları "antlaşma" ya da "sözleşme" olarak kabul etmekte zorunda mıdır? Tersinden bakıldığında, uluslararası antlaşma niteliği kazanmamış ikili ya da çok taraflı mutabakatları, onaylamayı reddetme hakkı var mıdır? Bu konuda 102. maddede açık bir hüküm içermemekteyse de açıkça antlaşma niteliği kazanamamış ya da kazanamayacak nitelikte bir mutabakatın BM Genel Sekreterliğince tescil edilmeyeceği ve antlaşma olarak kaydedilmeyeceği açıktır. Zira, açıkça uluslararası antlaşma sayılamayacak bir belgenin, BM Genel Sekreterliğince "antlaşma" olarak tescil edilmesinin ve yayınlanmasının, 102. maddenin lafzına ve ruhuna uygun düşmeyeceği açıktır.

Ancak burada asıl husus Yunanistan, Mısır ve Suriye'nin bazı gerekçeler belirterek, Türkiye-Libya Sınır Antlaşması'nın tescil edilmemesini BM'den somut olarak talep etmiş olmalarıdır. İşte bu noktada, BM Genel Sekreteri'nin bu gerekçeleri ve talepleri incelemesi kaçınılmaz olmuştur. BM Genel Sekreterliği'nin bu inceleme neticesinde, bu talep ve gerekçeleri uygun görmemiş olması, Türkiye-Libya Sınır Antlaşması'nın geçerli bir uluslararası antlaşma olduğu anlayışını büyük oranda güçlendirmektedir.

BM Genel Sekreterliği, antlaşma olarak tescil ettiği bütün uluslararası mutabakatları, BM Antlaşmalar Serisi (*UN Treaty Series*) başlığı ile BM'nin kurulduğu yıldan bu yana yayınlanan resmi bir dergide yayımlanmaktadır. BM Antlaşmalar Serisi'nin, ulusal hukuk düzenlerindeki resmi gazetelere benzer bir resmi yayın niteliği taşıdığı söylenebilir. Bu nedenle, bu seride yayınlanan antlaşmalar, diğer devletler ve uluslararası

örgütler açısından yürürlükteki antlaşmalar listesi olarak, bir ön kabul niteliğinde kabullenilmiş olmaktadır. Ayrıca BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Dairesi, denizlere dair devletlerin oluşturdukları ulusal mevzuat düzenlemelerini ve yaptıkları uluslararası antlaşmaları kendi web sayfasında, her ülke adına ayrı ayrı yayınlamaktadır.⁸

BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Dairesi de hem Libya hem de Türkiye adına sayfalarında bu antlaşmayı, tescilden sonra yayınlamış durumdadır. Bu durumda, Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması'nın bahsedilen web sayfasında yayınlanmamasına dair taleplerin gerekçeleri ile birlikte incelenip uygun görülmediği de açıktır.

BM Genel Sekreterliği'nin, Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması'nı bir antlaşma olarak tescil etmesi ve BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Dairesi'nin Antlaşma'yı yayınlaması hukuken önemli hususlardır. Yunanistan, Mısır ve Suriye'nin açıkça belirtilmiş bazı gerekçeler ileri sürerek Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması'nın hukuken geçersiz olduğu ve BM Antlaşması'nın 102. maddesine göre tescil edilmemesi ve yayınlanmaması gerektiği iddialarının BM Genel Sekreterliği tarafından açık bir biçimde uygun görülmediği anlaşılmaktadır. Bu durum, Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması'nın hukuki geçerliliğine dair oluşturulmaya çalışılan şüphelerin giderilmesine büyük katkı sağlamıştır.

İkinci olarak, bundan sonra Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması'nın, BM'nin bütün organları önünde, bu arada özellikle Uluslararası Adalet Divanı önünde bir uluslararası antlaşma olarak ortaya konabileceği açıktır. Doğu Akdeniz'de yaşanmakta olan deniz sınırlarına dair uyuşmazlıkların özellikle yargı önüne taşınması ihtimali karşısında, bu Antlaşma'nın da dikkate alınması gereken bir mutabakat olarak tescil edilmesi hukuken önemli bir husustur.

Bir başka önemli husus ise, şayet Libya'da devam eden iç karışıklıklar sonucunda farklı bir anlayışa sahip

8. Bu web sayfası <https://www.un.org/Depts/los/index.htm> adresinde bulunmakta ve ulusal düzenlemeler ve denizlere dair uluslararası antlaşmalar "Maritime Space: Legislation and Treaties" başlığı altında bir veri tabanı olarak yayınlanmaktadır.

muhtemel bir yönetim değişikliğinde de söz konusu Antlaşma'yı geçersiz kılmaya dönük çabaların hukuken zorlaşmış olmasıdır. Zira, BM Genel Sekreterliği tescili ve ayrıca Antlaşma'nın Libya adına yayınlanmış olması, Libya iç hukukundan kaynaklı eksikliklerin bulunduğu dair iddiaları da zayıflatmıştır.

Antlaşma'nın BM tarafından tescil edilmesi ve yayınlanmasının bir başka önemi, geçersizlik iddiasında bulunan ülkelerin bizatihi kendi argümanlarını zayıflatmasıdır. Söz konusu ülkeler iddialarını daha ziyade, Antlaşma'nın yapılışının BM çerçevesinde kabul edilmiş Libya Siyasi Antlaşması'na aykırı olduğu ve Libya ulusal hukukuna göre antlaşmanın onaylanarak yürürlüğe kon-

madığı hususlarına dayandırmaktaydılar. Bu durumda BM'nin bizatihi kendisinin, Antlaşma'nın bu gerekçelerle tescil edilmemesi ve yayınlanmaması taleplerini inceledikten sonra Antlaşma'yı tescil etmesi, bu iddiaları önemli ölçüde zayıflatmıştır. Özellikle iç hukuk eksikliğinin bulunması durumu dikkate alınabilecek değerde olsaydı, BM Genel Sekreterliği'nin bu açıdan bir itirazı olmamış, tescil ve yayınlama gerçekleşmemiş olacaktı. Tam tersine Libya ve Türkiye'nin BM'den, Antlaşma'nın tescil edilmesi ve yayınlanması talebi uygun bulunmuş durumdadır. Sonuçta, Yunanistan, Mısır ve Suriye'nin bu aşamadan sonra "Antlaşma'nın yok hükmünde olduğu" iddialarını kolaylıkla tekrar edememeleri beklenir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)